

ПРО РОЛЬ КОРМОВИРОБНИЦТВА В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Ключові слова: продовольча безпека, продукція тваринництва, споживання м'яса, рівень самозабезпеченості, кормовиробництво, кормові одиниці, потреба у кормах.

Key words: food security, production of animal industries, consumption of meat, level of self-sufficiency, manufacture of forages, fodder units, need for forages.

The level of meat products consumption per capita is one of the most important parameters showing the present state of country's food security. It depends to a great extent on the economic efficiency of meat production in a certain area which, in turn, is determined by a fodder base condition. Today forage production is at a critical level in the Zhitomir oblast. Compared with 1990 it has been dropped in 4,4 times.

Вступ. Ступінь задоволення фізіологічних потреб організму людини в компонентах певної енергетичної насиченості харчового раціону є одним із основних критеріїв продовольчої безпеки. Поряд з цим необхідно констатувати, що рівень споживання окремих продуктів харчування, насамперед продуктів тваринництва, у Житомирській області залишається набагато нижчим від не тільки раціональної, а й мінімальної норми. Однією з причин такого стану є значне зниження поголів'я худоби та виробництва м'яса в господарствах, зокрема внаслідок зменшення обсягів заготівлі кормів, погіршення структури кормових раціонів.

Дослідження проведено на основі статистичних даних щодо рівнів продовольчого споживання м'яса та м'ясопродуктів в Житомирській області, обсягів виробництва м'яса господарствами усіх категорій, обсягів заготовлених кормів сільськогосподарськими підприємствами, наявності і стану кормоцехів і кормокухонь у господарствах. Проведено групування районів області за рівнем заготовлених кормів у 2002 році, здійснено розрахунок потреби в кормах, необхідних для виробництва м'яса в обсягах, достатніх для забезпечення продовольчої безпеки регіону.

Обговорення проблеми. Рівень споживання м'яса і м'ясопродуктів у Житомирській області в розрахунку на душу населення знизився з 65,8 кг у 1990 році до 32,5 кг у 2002 році (попередні дані). При цьому від встановлених мінімальної та раціональної норм харчування [4, с. 21] він складає відповідно 62,5% та 39,2%. Вказане зниження значною мірою зумовлено скороченням поголів'я худоби та зменшенням ефективності виробництва м'яса, що, у свою

чергу, спричинено падінням обсягів заготівлі кормів і погіршенням структури кормових раціонів. Якщо в 1986-1990 рр. на зимівлю громадського тваринництва в області виділялося в середньому 1790 тис. т к. од., то у 2002 році вказаний показник знизився до рівня 403,5 тис. т к. од., тобто зменшився в 4,4 раза [3]. До основних причин, які призвели до зменшення обсягів заготівлі кормів, крім загальноекономічних, слід віднести: порушення рекомендованих технологій вирощування сільськогосподарських культур; недоліки в організації насінництва та системи удобрення; недосконалу структуру посівних площ.

Найскладнішим стан кормовиробництва був у 2002 році (табл. 1). Протягом року у розрахунку на умовну голову худоби було заготовлено в області в середньому 14,6 ц к. од., в той час як обласною Програмою розвитку кормовиробництва в сільськогосподарських підприємствах області на 2001-2005 роки було передбачено довести вказаний показник до рівня 41,0 ц [1].

Таблиця 1

Групування районів Житомирської області за рівнем заготовлених кормів всіх видів у 2002 році, центнерів кормових одиниць на одну умовну голову

Заготовлено кормів, ц к. од. на ум. гол.	Кількість районів у групі	Середнє значення показника у групі	Необхідне значення показника	Рівень відхилення від раціонального значення показника
до 12,0	4	11,4	41,0	- 29,6
12,1-15,0	13	13,4	41,0	- 27,6
15,1-18,0	4	17,0	41,0	- 24,0
більше 18,1	2	19,8	41,0	- 21,2
У середньому	x	14,6	41,0	- 26,4

Значною мірою погіршення стану кормовиробництва зумовлено зниженням рівня забезпеченості господарств сільськогосподарською технікою, необхідною для приготування кормів [2]. Причому наявна тенденція до подальшого зменшення коефіцієнта готовності зазначеної техніки ставить під загрозу можливість нарощування обсягів виробництва кормів у перспективі (табл.2).

На нашу думку, забезпечення продовольчої безпеки регіону вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення. Згідно з проведеними розрахунками для виробництва м'яса в обсягах, які забезпечуватимуть його споживання населенням області на рівні мінімальної та раціональної норм, потреба тваринництва в кормах становить відповідно 1131,3 та 2452,5 тис. т в рік (табл. 3), що в умовах збитковості більшості господарств регіону є у найближчій перспективі неможливим.

Існуючий рівень купівельної спроможності населення в найближчі роки не сприятиме різкому зростанню попиту на м'ясо та м'ясопродукти, встановленню

Таблиця 2

Наявність і стан кормоцехів і кормокухонь в Житомирській області
станом на 1 січня 2003 р., шт.

Сільськогосподарська техніка	Наявність	В тому числі справних	Коефіцієнт готовності	
			2001 р.	2002 р.
Цехи для виробництва комбікормів – всього	24	16	0,81	0,67
Цехи дріжджування та осолодження концентрованих кормів	10	3	0,64	0,30
Кормоцехи – всього	222	71	0,34	0,32
Кормокухні для ВРХ	167	73	0,49	0,44
Кормокухні для свиней	118	54	0,52	0,46

Таблиця 3

Обсяги м'яса худоби всіх видів та кількості кормів, необхідних сільськогосподарським підприємствам для його виробництва, забезпечення продовольчої безпеки Житомирської області*

Рівень споживання м'яса та м'ясо-продуктів	Розрахункові обсяги виробництва м'яса всіх видів у живій масі для забезпечення відповідних рівнів споживання, тис. т	Фактичний обсяг виробництва м'яса усіх видів у 2002 році, тис. т	Рівень самозабезпечення м'ясом з урахуванням обсягів його виробництва у 2002 році, %	Потреба у кормах, тис. т
фактичний	70,5	84,6	119,8	х
фізіологічна норма	112,9		74,9	1131,3
раціональна норма	180,2		46,9	2452,5

Розрахунок зроблений на основі фактичних витрат кормів на виробництво м'яса в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області у 2001 році та з припущенням, що подальше нарощування обсягів його виробництва відбуватиметься лише за рахунок останніх.

обсягів його споживання на рівні фізіологічної, а тим більше раціональної норми. Однак поступове підвищення реальних доходів населення протягом останніх років вже забезпечило тенденцію до збільшення рівня споживання вказаної продукції, в той час як погіршення стану кормовиробництва в господарствах

області ставить під загрозу можливість задоволення власними силами зростаючих потреб населення у м'ясі та м'ясопродуктах.

Покращання кормової бази в найближчій перспективі можливе лише при виваженому науковому підході до її формування. Розвиток польового кормовиробництва, яке є головною ланкою галузі, повинен проводитися у напрямку поліпшення структури посівів кормових культур, раціонального використання добрив, застосування інтенсивних технологій та організації зеленого конвеєра з набором багаторічних бобово-злакових трав, зернобобових та хрестоцвітих культур. Створення поблизу тваринницьких комплексів кормових сівозмін сприятиме скороченню транспортних витрат на доставку кормів, питома вага яких у собівартості витрат складає 60-70 %; скороченню строків збирання і заготівлі кормів, підвищенню їх якості.

Природні умови області та наявна площа ріллі дозволяють під кормовими культурами займати в зоні Лісостепу 40 %, а на Поліссі до 50 %. Багаторічні трави повинні займати 63 % площі кормових культур (Лісостеп – 60 %; Полісся – 65 %), а бобові та бобово-злакові – 73 % у посівах багаторічних трав (Лісостеп – 80 %, Полісся – 70 %). За рахунок культур польової сівозміни повинна забезпечуватися потреба тваринництва в концентрованих, соковитих, частково грубих і зелених кормах.

Значною проблемою для області є незбалансованість зернофуражу за протеїном, дефіцит якого призводить до перевитрати концентрованих кормів як мінімум на 25-30 %. Для збалансування зернофуражу використовують суміші зернобобових культур, макуху, шроти. Проте їх кількість за останні роки не перевищує 5 % у структурі концентрованих кормів при необхідних 20 %. Для вирішення вказаної проблеми зернобобові та їх суміші повинні займати не менше третини площі у загальній структурі посівів зернофуражних культур, що дасть змогу повністю збалансувати концентровані корми за білком. Серед зернобобових культур найпродуктивнішим є горох; для добре окультурених, родючих ґрунтів – кормові боби, соя. У зв'язку з тим, що зернобобові культури в чистих посівах не забезпечують необхідної врожайності, потрібно широко впроваджувати їх сумісні посіви з ячменем або вівсом. За рахунок цього їх білкова продуктивність не знижується, а врожайність значно підвищується.

Додатковим джерелом поповнення зернофуражного балансу є розширення посівів кукурудзи на зерно, площі яких передбачається збільшити до 15 тис. га. Досвід передових господарств підтверджує, що в умовах області її врожайність може становити 60-80 ц/га в Лісостепу і до 50 ц/га на Поліссі. Одним із резервів балансування зернофуражу за протеїном в умовах області є також ріпаковий шрот. У 100 кг ріпакового шроту міститься в середньому 90 к. од. Тонна ріпакового шроту або макухи дає можливість збалансувати за білком 10 т зернофуражу.

Висновки. Для подолання негативних наслідків, які стримують розвиток кормовиробництва, у найближчій перспективі необхідно вирішити наступні питання:

- упорядкувати структуру посівів кормових культур через розширення площ конюшини, люцерни, буркуну, інших багаторічних бобових трав, а також однорічних трав, у тому числі гороху, пелюшки, люпину, вики, середели; хрестоцвітих культур; кормових коренеплодів і силосної кукурудзи;
- підвищити ефективність використання сінокосів і пасовищ, забезпечити вихід трав'янистих кормів з цих угідь до 380-420 тис. т к.од., або по 18-20 к.од./га;
- поліпшити організацію ведення кормовиробництва, для чого на місцях створити відповідні структурні підрозділи;
- поліпшити якість і поживну цінність кормів за рахунок застосування прогресивних технологій збирання, заготівлі і зберігання кормів;
- організувати приготування до згодовування і раціональне використання кормових ресурсів, зменшити їх витрати на одиницю продукції;
- довести продуктивність кормової площі в лісостеповій зоні до 45-50 ц, а Поліській – до 35-40 ц к. од./га.

Бібліографічний список

1. Житомирщина 2001: Стат. щорічник / Житомирське обласне управління статистики. – Житомир, 2002. – 368 с.
2. Статистичний бюлетень: Зведення про стан сільськогосподарської техніки, про наявність і стан кормоцехів і кормокухонь, надходження та наявність пального в господарствах Житомирської області на 1 січня 2003 року (форма №6 – мех.) / Житомирське обласне управління статистики. – Житомир, 2003. – 11 с.
3. Статистичний бюлетень за 2002 рік / Житомирське обласне управління статистики. – Житомир, 2003. – 130 с.
5. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990-2001 рр.) / За ред. О. М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2002. – 499 с.